

- ²⁶ *О. Левенець М.* Розміщення оо. польових духовників при першій Українській Дивізії. Звіт від 8.12.1944 р. / *Крохмалю Р.* Заграва на Сході. Спогади й документи з праці у Військовій Управі „Галичина” в 1943–1945 рр. – Торонто – Нью-Йорк, 1978. – С. 250.
- ²⁷ *О. Головінський М.* Лист до вістей Комбатанта від 30.03.1978 р. / *Крохмалю Р.* Заграва на Сході. Спогади й документи з праці у Військовій Управі „Галичина” в 1943–1945 рр. – Торонто – Нью-Йорк, 1978. – С. 251.
- ²⁸ *О. Левенець М.* Розміщення оо. польових духовників при першій Українській Дивізії. Звіт від 8.12.1944 р. / *Крохмалю Р.* Заграва на Сході. Спогади й документи з праці у Військовій Управі „Галичина” в 1943–1945 рр. – Торонто – Нью-Йорк, 1978. – С. 250.
- ²⁹ *О. Нагаєвський І.* Спогади польового духовника. – Торонто, 1985. – С. 10.

Г. М. Стародубець
(Тернопіль)

ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО ПОВСТАНСЬКОГО ЗАПІЛЛЯ

Сучасна історіографія вийшла на якісно новий рівень осмислення проблеми українського національно-визвольного руху. На фоні збереження загальної цілісності даного явища йде процес глибинного дослідження його окремих складових. Важливого значення в умовах державної незалежності України набуло переосмислення та єдине наукове розуміння таких понять, як: „український повстанський рух”, „національний рух Опору”, „націоналістичне (національне) підпілля”. Проблема ж сутності та функціонування повстанського запілля як важливого чинника українського національно-визвольного руху досі не стала об’єктом вивчення науковців-істориків.

Як у вітчизняній, так і в зарубіжній історіографії українського національного руху Опору періоду від другої половини 1943 до початку 50-х років ХХ ст. більш-менш усталеною є думка щодо виокремлення в ньому двох основних складників – УПА та підпілля ОУН(б). Проте останнім часом з’явилися парці, автори яких (завдяки залученню нових джерел, подоланню стереотипів старих підходів) роблять висновок про наявність чотирьох таких компонентів: політичної організації в особі ОУН; координаційного національно-державного центру – УГВР; збройних формувань УПА та її верховного командування – ГК і Головного військового штабу¹. Загалом погоджуючись з таким твердженням, вважаємо за необхідне зафіксувати в якості окремого компонента українського національно-визвольного руху „повстанське запілля”.

Мета нашої статті – визначити та обґрунтувати сутнісну характеристику

поняття запілля як важливого структурного елементу українського повстанського руху періоду Другої світової війни.

Термін *запілля* нами розглядається не як поняття саме по собі, а як категорія, що виражає цілий пласт суспільно-значимого явища, яке виступає структурним утвором українських національно-визвольних змагань саме періоду Другої світової війни. Формальним доказом цього є те, що даний термін використовувався сучасниками у повстанському побуті, тогочасній діловій документації, публіцистиці тощо. Так, відомо, що в серпні 1943 р. на території північно-західних українських земель ОУН(б) та УПА після часткової розконспірації переходять на воєнний стан, який у свою чергу було офіційно поділено на фронт і запілля. Загальне керівництво фронтом і запіллям на території ПЗУЗ здійснювала військова влада – Головна Команда УПА на чолі з Головним Командиром УПА „Климом Савуром” (Дмитро Клячківський). До складу ГК УПА входив комендант запілля „Горбенко” (Ростислав Волошин). На думку відомого вітчизняного дослідника національного руху Опору середини ХХ століття О. Вовка, „в даному випадку фронт – це діяльність УПА, а запілля – військово-адміністративна діяльність ОУН (СД)”².

Погоджуючись з автором у цілому, ми не зовсім поділяємо його бачення узагальненого трактування сутнісної характеристики *повстанського запілля* (*військово-адміністративна діяльність ОУН(СД)*). На нашу думку, запропоноване О.Вовком визначення є цілком правильним у конкретно-історичному розрізі (кінець літа – осінь 1943 року на ПЗУЗ), проте не відображає цілісного змісту поняття *запілля* як важливого компонента українського національно-визвольного руху періоду Другої світової війни.

У відомому довіднику історії УПА П. Содоля є посилання на те, що сітку ОУН „популярно звали чи „організаційна сітка”, „теренова сітка”, „цивільна сітка” чи коротко – „сітка”. „Коли військові штаби ... в 1943 році переформувалися в окрему військову структуру, тоді сітка ОУН перебрала на себе такі функції запілля: безпека та контррозвідка (СБ), медично-суспільна опіка (Український червоний хрест – УЧХ), резерв (Самооборонні кушечві відділи – СКВ), та постачання (станіці ОУН). На ПЗУЗ уведено навіть нову назву для провідників ОУН, яких перейменовано на „комендантів запілля”³. Як бачимо, автор опосередковано виділяє *запілля* як окрему структуру, функції якої покладалися на сітку ОУН, тобто підпілля. Пізніше, починаючи з кінця 1943 р., термін *запілля* практично не використовується для позначення оунівського підпілля. В офіційних документах, в основному, послуговуються термінами „сітка”, „Організація”, „мережа” тощо, відповідно, найбільш вживаним терміном для позначення *повстанського запілля* виступає – „терен”.

Таким чином, трактування *запілля* виключно як військово-адміністративної діяльності ОУН(СД), по-перше, значно звужує як його соціальну базу (виключно до кола членів однієї організації), так і функціональні потенції (у кількісному відношенні ОУН не співмірна з кількістю мешканців терену); по-друге, акцентує увагу виключно на політичному суб'єкті (оунівське підпілля), залишаючи поза увагою населення як важливий чинник функціонування *запілля* на певній географічній території.

Даний термін, проте, в дещо іншому значенні, використовує у своїй роботі також П. Мірчук. Аналізуючи військово-політичну ситуацію, що склалася на території Західної України в 1944 р., він пише: „Зміна тактики дозволила групам УПА-Захід та УПА-Північ перейти фронти та дістатися в більшовицьке *запілля* без більших втрат. А в *запіллі* повстанські сили стрінулися в бою вже не з Червоною Армією, а із ... спецвідділами МВД-МГБ”⁴. Як видно з контексту, автор у зміст поняття *запілля* вкладає функції *тилу*, а не *підпілля*. Таке ж трактування змісту даного терміна знаходимо у спогадах інших учасників національно-визвольного руху, наприклад, С. Мазурця На його думку, „*запілля* було важливим чинником життєдіяльності УПА. Воно несло на своїх плечах основний тягар харчування УПА, зв'язку, розвідки і безпеки пересування”⁵.

На жаль, у сучасній історіографії дотепер немає усталеного погляду щодо сутнісного визначення терміна *повстанське запілля*. Найчастіше він використовується авторами з метою уникнення тавтології, як синонім понять: „*тил*” і „*підпілля*”. Для прикладу, у праці відомого українського вченого-історика А. Кентія читаємо: „УПА була б не в змозі вести збройну боротьбу, якби вона не опиралася на розгалужену, глибоко законспіровану організаційну сітку **ОУН(СД), своє запілля**. Воно стало міцним фундаментом, на якому базувалася життєдіяльність і боездатність”. В даному випадку автор ототожнює поняття „ОУН(СД)” і „*запілля*”. Проте наступною тезою він сам собі заперечує, справедливо виокремлюючи ці структури в окремі складові українського національно-визвольного руху: „Досвід боротьби радянської влади проти визвольного руху показав, що без ліквідації **підпільних структур ОУН і запілля** зламати опір УПА було б майже неможливо”⁶. (Виділення наше. – Авт.).

Побіжно згадується термін *запілля* й у монографії Ю. Киричука⁷. Автор опосередковано розмежовує структури підпілля і *запілля*. Зокрема, він виокремлює три організаційні рівні українських партизанських частин. До першого відносить УПА і діюче оунівське підпілля, до другого і третього – пасивних бойовиків і „помічників”⁸. Останні, на нашу думку, якраз і забезпечували виконання оборонної функції *запілля*. Не використовуючи самого терміна, Ю. Киричук визначає географічне окреслення *запілля* через іденти-

фікацію останнього з так званим „вільним партизанським краєм”⁹.

Наукові праці з проблем українського національно-визвольного руху середини ХХ ст., як правило, містять посилання на оригінальні документи, в яких йдеться про діяльність запілля. Зустрічається, що автори, коментуючи їх зміст, замість терміна „запілля” використовують – „підпілля”. Для прикладу, в одній із наукових статей читаємо: „... медичний шеф як референт УЧХ відповідав за санітарну роботу у війську і підпіллі та загальний стан здоров’я цивільного населення”¹⁰. (Виділення наше. – Авт.). В оригінальному ж документі йдеться про роботу не у підпіллі, а в запіллі¹¹. Таке, дещо необгрунтовано довільне використання термінів „підпілля” і „запілля” в одному синонімічному ряду, має наслідком певне спотворення історичних фактів.

В контексті сказаного, ми розділяємо думку тих вчених, котрі визнають нагальність вирішення проблеми „розробки термінологічного апарату руху Опору, обгрунтування його хронологічних рамок...”¹²; пропонують розпочати відкриту наукову дискусію серед учених щодо понятійного апарату, насамперед змісту найважливіших понять і термінів, воєнної науки, воєнної історії та політології¹³.

Поняття „поле”, „підпілля”, „запілля” мають очевидну етимологічну спорідненість, але різняться своїм сутнісним значенням. Терміном „поле” позначають традиційно простір активної діяльності, відкритої для зовнішнього споглядання. Для прикладу, часто вживаними є поняття: фізичне поле – простір реалізації фізичних явищ і процесів; біополе – простір реалізації біологічної енергії; шахове поле – простір для шахової гри; рослинне поле – територія, де ростуть рослини тощо. У нашому випадку *поле* виступає у значенні: поле бою, протистояння, боротьби і може бути здефініційованим як арена збройного протистояння, відкритої боротьби кількох сторін, актуальною метою кожної з яких є неодмінно власна перемога. Звичайно, поле бою не є спонтанною сутичкою випадкових елементів протилежних сил. Скоріше, це виглядає відкритим кінцевим результатом копіткої підготовки, структурної і системної організації.

Такими структурними й системними передумовами підпільної боротьби виступають явища, які термінологічно визначені як „підпілля” і „запілля”. Термін *підпілля* є традиційним, часто вживаним і в науковому обігу виконує функцію позначення процесу, що виражає таємну, приховану, глибоко законспіровану боротьбу однієї з сторін. Він використовується для означення однієї із форм руху Опору в тилу ворога.

Термін *запілля*, на нашу думку, у сутнісному відношенні передбачає дещо ширше трактування – і підпільну діяльність, і територіальне окреслення. Зазначимо, що у світовій практиці партизанського руху дане поняття теж знайшло своє використання (у різному термінологічному позначенні).

Так, відомий ідеолог партизанського руху Ернесто Че Гевара для означення „території, яка більшою чи меншою мірою контролюється визвольними силами” вживає термін „*внутрішній фронт*”. „Під цим поняттям мається на увазі також місцевість, сприятлива для ведення бойових дій партизанами”¹⁴.

Для окреслення „внутрішнього фронту” УПА учасники українського національно-визвольного руху використовували, головним чином, термін *запілля*. Зрозуміло, що його сутнісний зміст не міг обмежуватися виключно певним географічним положенням. Доволі ємне визначення поняття „запілля” знаходимо в одному із звітів учасника повстанського підпілля на Тернопільщині у 1944 році: „Наші повстанці борються на поодиноких фронтах з окупантами зі зброєю в руках, а українське громадянство становить запілля, яке є постачальною базою для наших збройних частин. Звернемо увагу на те, що ОУН – це не „вони”, а решта народу – це „ми”. Український нарід і ОУН становлять нині нерозривну цілість у боротьбі за УССД ...”¹⁵. Як бачимо, автор документа чітко розмежовує дві різні складові повстанського руху – „ОУН” (підпілля) і „нарід” (запілля), які, водночас, перебувають у тісному взаємозв’язку. Ним також виділено основну функцію запілля – „постачальна база” УПА, яка, як відомо, є основною характеристикою „тилу”. Таким чином, між цими двома поняттями прослідковується певна сутнісна спорідненість.

Проте запілля, хоча й мало певні ознаки тилу, але не було ним у класичному розумінні даного слова. „Большая советская энциклопедия” дає таке трактування *тилу*: „в широкому значенні – вся територія воюючої країни з її населенням і економічними ресурсами, крім зони військових дій”¹⁶. Територія *повстанського запілля* своїми кордонами, як правило, не виходила за межі фронту, а, фактично, накладалася на нього. Це дає підстави зробити висновок про те, що запілля і фронт різнилися більше за функціональними, аніж за територіальними ознаками.

Певна етимологічна спорідненість значення термінів *тил* і *запілля* прослідковується при порівняльному аналізі української, англійської та німецької мов. Англійською мовою слово *тил* звучить як „*rear*”. Проте в науковій літературі зустрічаємо випадки використання спеціальної термінології для окремого позначення поняття *запілля* – „*rear line*”¹⁷, „*behind their lines*”¹⁸, що в дослівному перекладі означає – лінія тилу, позаду їх ліній.

На відміну від англійської мови, у якій слово *тил* (*rear*) є простим за будовою, його німецький аналог має складну будову (два корені). Так, „Великим словником німецької мови” *тил* позначається словом „*das Hinterland*”, перша частина якого [*hinter*] перекладається як „за”, „ззаду”, „позаду”, а друга – [*das Land*] – „земля”, „суша”. Українською „*das Hinterland*” пере-

кладається як місцевість (земля) навколо центру або за важливою лінією контролю, яка перебуває у взаємозалежних зв'язках (географічних, економічних, культурних, політичних військових) із цією територією¹⁹. Звернемо увагу на те, що „das Hinterland” – не просто територія, а така, що перебуває у „взаємозалежних зв'язках” із центром.

В українській мові слово *запілля* є похідним від „поле”. Префікс „за” надає йому кілька етимологічних значень: 1. поза, за межею поля; 2. разом, спільно з полем, фіксуючи таким чином функціональну спорідненість „поля” (фронт) із „запіллям”.

Враховуючи вищесказане, можна зробити висновок, що онтологічно *запілля* означає структуровану систему воєнно-господарського комплексу базисних і похідних функцій західноукраїнського населення на тимчасово окупованій території. Така дефініція є робочою в плані структурно-функціонального підходу до виділення *запілля* як предмета наукового аналізу. Адже цей феномен у даному випадку виступає продовженням життєдіяльності населення в специфічних умовах: а) окупаційного режиму; б) таємного забезпечення воєнно-політичного, економічного, ідеологічно-просвітницького спротиву даному режимові тощо.

У сутнісному відношенні *запілля* є значно об'ємнішим, ніж *тил*, бо виконувало, крім базисних (матеріально-технічних) функцій, і похідні, які, однак, були не менш важливими: ідеологічну, просвітницьку, релігійну тощо. На цю його особливість, наприклад, звертає увагу один із учасників тогочасного українського руху Опору Володимир Новак: „Організація *запілля* УПА – доволі розгалужена підпільна адміністрація, що охоплювала різні ділянки життя. Були в ній відділи господарський, пропаганди, Український Червоний Хрест (з підвідділами санітарними і суспільної опіки), служби безпеки, земельних справ, шкільництва, самооборони сіл (військова референтура) тощо”. В. Новак акцентує увагу на тому факті, що в окремих повітах „ця адміністрація розвинулася з підпільної мережі ОУН”, але, водночас, цілком справедливо підкреслює: „... до праці в адміністрації, подібно як до УПА, прийшли люди різних політичних переконань і різні фахівці-безпартійні”²⁰.

Повстанське запілля виступало певним функціональним утвором, яке характеризувалося не тільки визначеним географічним окресленням, але й адміністративно територіальним поділом. Підтвердженням останньої тези слугує низка розпоряджень Кліма Савури від серпня-вересня 1943 р., зокрема, „Розпорядження про встановлення адміністрації на терені України, видане Головною Командою Української Повстанчої Армії, як найвищої і єдино-суверенної влади на звільнених землях України, з дня 1 вересня”²¹; „Наказ ч. 8 окружним, надрайоновим, районним і сільським комендантам

запілля” від 30 серпня²² тощо.

Наведені документи містять інформацію про **територіальне визначення повстанського запілля** – „терени, де безоглядно панує УПА”. Одним із зовнішніх атрибутів повстанської влади там мала стати українська цивільна адміністрація, сформована шляхом проведення вільних виборів. Саме з цією метою було проголошено адміністративно-територіальну реорганізацію запілля „на 1) села й міста, 2) райони, 3) повіти (округи), 4) області”. Насправді ж реалізація владних функцій впродовж другої половини 1943–1945 рр. у запіллі здійснювалася УПА та оунівським підпіллям, тобто „організованим українським визвольним рухом”, який „в умовах німецької та більшовицької окупації ... на довший чи коротший час опановував частини української території й був для неї українською владою, незалежною від влади окупантів. І ця влада користувалася визнанням і підтримкою населення, без чого, зрештою, вона не могла б на терені існувати. Таким чином інтереси народних мас і визвольного підпілля були тісно взаємопов’язані”²³. Виходячи зі сказаного вище, можна зробити висновок про те, що, адміністративно-територіальна структура запілля фактично збігалася зі структурою оунівської мережі і мала, загалом, такий вигляд – „**станція-село** (якщо село дуже велике, то в ньому могло бути кілька станиць, тобто первинних осередків); 3–5 станиць об’єднувалися у **куш**; 3–5 кушів утворювали **підрайон**; 3–5 підрайонів утворювали **район**; 3 райони складали **надрайон**; 3 надрайони утворювали **округу**; кілька округ об’єднувалися в **область**”²⁴.

Характерною особливістю запілля була його різновекторна поліфункціональність, викликана об’єктивною реальністю обмеженої легальності та легітимності. У всі періоди свого існування повстанське запілля діяло одночасно „на кілька фронтів”. Його населення у різний час, а то й водночас, змушене було виконувати розпорядження німецьких окупантів, Головної Команди УПА, оунівського підпілля та радянських органів влади. Виходячи з цього, організований український визвольний рух своє головне завдання бачив у якомога ширшій легітимізації повстанської влади, тобто у забезпеченні добровільного визнання її з боку суспільства. Оскільки, за визначенням самих суб’єктів повстанського руху, їхню „політику не можна було підтягнути під жадний правний параграф”²⁵, вони в принципі не могли будувати своїх стосунків з місцевим населенням, базуючись виключно на насиллі чи терорі. Основна ставка робилася на широке використання агітаційно-пропагандистських методів роботи. „Праця в запіллі УПА полягає в правильному веденні політичної пропаганди серед населення під кутом наших дій”, – підкреслювалося в одній із інструкцій Краєвого проводу ОУН на ЗУЗ²⁶. Втрата моральної підтримки національно-визвольного руху з боку місцевого населення детермінувала б руйнацію його запілля. У Директиві Проводу ОУН

(листопад 1945 р.) зазначалось: „Ми не сміємо допустити до того, щоб у боротьбі брав участь тільки революційний актив, бо тоді маса лишиться без провідного елемента і вона не буде здібна докінчити боротьби. Ми мусимо так масу виховати, щоби вона спільно переносила тягар боротьби і брала активну участь у ній”²⁷.

Зауважимо, що дана позиція не була винятком із правил, новотвором українського повстанського руху. Згадуваний нами Ернесто Че Гевара з цього приводу писав: „Партизанська боротьба – це боротьба мас, народна боротьба; партизанський загін як озброєне ядро є бойовим авангардом народу, його головна сила в тому й полягає, що він опирається на населення. Партизани повинні користуватися всецілою підтримкою місцевого населення. Це є неодмінною умовою”²⁸.

Лідери українського повстанського руху в особі ГК УПА, керівників оунівської мережі, командирів повстанської армії у своїх наказах, зверненнях, розпорядженнях тощо апелювали не тільки до активістів руху Опору, а до всього українського народу, намагаючись добитися визнання ним УПА та націоналістичного підпілля легітимною верховною політичною владою у запіллі. Уже в перших наказах Кліма Савури йшлося про необхідність „зв’язати УПА якнайтісніше з українським громадянством – т. є: в УПА, наші сини, батьки, чоловіки, доньки, жінки. З УПА чинно співпрацює цілий український народ”²⁹.

Мешканці територій, контрольованих повстанською армією, об’єктивно перебували у сфері її військово-адміністративного впливу і змушені були (добровільно чи примусово) діяти в рамках створюваного нею правового поля. **В першу чергу це стосувалося таких питань**, як: мобілізація до лав УПА, забезпечення самооборони запілля, виконання грошових чи матеріальних поставок на користь повстанської армії тощо. За визначенням Р. Арона, в абстрактному плані, підризна, повстанська діяльність має на меті визволити якийсь народ з-під впливу окупаційної влади, адміністративного та морального, й інтегрувати його в інші структури, політичні або військові, часто шляхом і в процесі збройної боротьби. Очевидно, що її успіх або невдача залежать насамперед від того, які спонтанні взаємини складаються між активною меншиною, яка веде боротьбу, і масами населення³⁰. В умовах українського національно-визвольного руху функції такої „активної меншини” виконувало повстанське (оунівське, організаційне) підпілля, котре виступало в ролі своєрідної сполучної ланки між УПА та запіллям. Саме воно ідентифікувалося населенням з повстанською владою і водночас виступало ядром, рушійною силою запілля. Звідси – величезна відповідальність, яка покладалася на плечі підпільників – розбудувати та забезпечити його оптимальну життєдіяльність.

Підсумовуючи сказане, можна дійти висновку, що термін *запілля* має власне сутнісне наповнення, якісно відмінне від таких часто вживаних в одному синонімічному ряду з ним понять, як *підпілля* та *тил*. Спираючись на аналіз історіографічних досліджень з проблем національно-визвольного руху (як у вітчизняному, так і світовому контексті), а також широку джерельну базу, пропонуємо таке визначення даного поняття. *Запілля* – це контрольована УПА територія, на якій вибудовувалася структурована система воєнно-господарського комплексу базисних і похідних функцій місцевого населення як суб'єктів українського повстанського руху. Ядром, керівною політичною силою запілля виступало підпілля, представлене організаційною сіткою ОУН(СД). Величезний матеріальний та моральний внесок повстанського запілля у забезпечення якісного функціонування українського руху Опору дає підстави визначити його важливим структурним елементом останнього.

-
- ¹ *Нагірняк М. Я.* Радянський тоталітарний режим у боротьбі проти збройного підпілля ОУН і військових формувань УПА (1944–1953 рр.) Автореф. дис.... канд. іст. наук. – Львів, 2003. – С. 14.
- ² Літопис УПА. Нова серія. – Т. 2. – Київ, Торонто, 1999. – С. XVI.
- ³ *Содоль П.* Українська Повстанча армія. 1943–49. Довідник. – Нью-Йорк, 1994. – С. 34.
- ⁴ *Мірчук П.* Українська Повстанська Армія 1942–1952. – Львів, 1991. – С. 91.
- ⁵ *Мазурець С.* Повстанськими стежками. – Луцьк, 2002. – С. 186.
- ⁶ *Кентій А.* Українська Повстанська Армія. – 1944–1945 рр. – Київ, 1999. – С. 99.
- ⁷ *Киричук Ю.* Український національний рух 40–50-років XX століття: ідеологія та практика. – Львів, 2003. – С. 135.
- ⁸ Там само. – С. 170.
- ⁹ Там само. – С. 145.
- ¹⁰ *Онишко Л.* Організація та діяльність підпільного Українського Червоного Хреста на західноукраїнських землях у 1943–1945 роках // Сторінки воєнної історії України: 36. наук. статей. – К., 2003. – Вип. 7. – С. 254.
- ¹¹ Літопис УПА. – Нова серія. – Том 2. – Київ – Торонто, 1999. – С. 108–113.
- ¹² *Полянський О.* Український рух Опору в 1921–1939 роках. – Тернопіль, 2004. – С. 3.
- ¹³ *Пилявець Р. І.* Локальні війни і збройні конфлікти як поняття воєнно-історичної науки // Сторінки воєнної історії України: 36. наук. статей. – К., 2003. – Вип. 7. Частина I. – С. 110.
- ¹⁴ *Эрнесто Че Гевара.* Партизанская война. – М., 1961. – С. 86.
- ¹⁵ Центральний державний архів вищих органів влади і управління в Україні (далі – ЦДАВО України). – Ф. 3833, оп. 1, спр. 132, арк. 46.
- ¹⁶ Большая советская энциклопедия. – Т. 26. – Москва, 1977. – С. 398.
- ¹⁷ Літопис УПА. – Нова серія. – Том 2. – Київ – Торонто, 1999. – С. XLI.

- ¹⁸ Літопис УПА. – Т. 27. – Торонто, Львів, 1997. – С. 10.
- ¹⁹ Duden „Das große Wörterbuch der deutschen Sprache“: in zein Bander/hrsg. Vom Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion. – Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich, 1999. – 1820 S.
- ²⁰ Новак В. Дещо про медичну службу в ВО „Турів”// Літопис УПА. Т. 23. Медична опіка в УПА. – Торонто, Львів, 1992. – С. 82.
- ²¹ ЦДАВО України. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 48, арк. 15.
- ²² Там само. – Арк. 11.
- ²³ Прокоп М. Напередодні незалежної України. – Нью-Йорк, Париж, Сидней, Торонто, Львів, 1993. – С. 32.
- ²⁴ Державний архів у Рівненській області (далі – ДАРО). – Ф. Р-30, оп. 2, спр. 32, арк. 101, 102.
- ²⁵ ДАРО. – Ф. Р-30, оп. 2, спр. 35, арк. 12.
- ²⁶ ЦДАВО України. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 95, арк. 2.
- ²⁷ Державний архів у Тернопільській області. – Ф.П-1, оп. 1, спр. 290, арк. 12.
- ²⁸ Ернесто Че Гевара. Назв.праця. –С. 13.
- ²⁹ ЦДАВО України. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 48, арк. 2.
- ³⁰ Арон Р. Мир і війна між націями. – К., 2000. – С. 171.

О. Й. Стасюк
(Львів)

ПОЗИЦІЯ ОУН СТОСОВНО УКРАЇНО-ПОЛЬСЬКИХ ВЗАЄМИН

У процесі вироблення нової програми ОУН чільне місце посідало національне питання, зокрема україно-польські взаємини. Відомо, що організація поступово еволюціонувала від крайніх радикально-шовіністичних гасел міжвоєнного періоду до демократичних засад у розв'язанні міжнаціональних проблем під гаслом „Свобода народам і людині!” Цей процес, що тривав від середини 30-х до кінця 40-х років, не завжди рухався по висхідній, адже опонентів до нового курсу Проводу не бракувало як серед ворожих чи конкуруючих рухів і партій, так і в середовищі самої ОУН-б. Певну коректуру вносили також складні внутрішні та міжнародні обставини.

У міжвоєнний період україно-польські стосунки, насамперед, визначалися протистоянням із польською владою і обіймали всі сфери життя суспільства: політику, економіку, культуру, право і навіть мораль. У цьому процесі були задіяні всі українські політичні партії та громадські організації.